
***ІСТОРИЯ УКРАЇНСЬКОЇ
НАУКИ ТА ОСВІТИ***

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ В НІМЕЧЧИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВУ ФЕДЕРАЛЬНОЇ ЗЕМЛІ БЕРЛІН)

Досліджено діяльність Товариства підтримки української науки та культури за матеріалами фондів Архіву Федеральної Землі Берлін.

Ключові слова: зарубіжна україніка, Архів Федеральної Землі Берлін (Landesarchiv Berlin), українська еміграція, Українське товариство допомоги біженцям, Товариство підтримки української науки та культури, Українське національне об'єднання, Українська громада в Німеччині.

Исследовано деятельность Общества поддержки украинской науки и культуры в Германии по материалам фондов Архива Федеральной Земли Берлин.

Ключевые слова: зарубежная украиника, Архив Федеральной Земли Берлин (Landesarchiv Berlin), украинская эмиграция, Украинское общество помощи беженцам, Общество помощи украинской науке и культуре, Украинское национальное объединение, Украинская громада в Германии.

The activity of the Society for support of Ukrainian science and culture in Germany based on the Archives of the Federal Land of Berlin is analyzed in the article.

Key words: foreign Ukrainica, Archives of the Federal Land of Berlin (Landesarchiv Berlin), Ukrainian émigrés, Ukrainian Society of aid to refugees, Society for support of Ukrainian science and culture, Ukrainian National Union, Ukrainian Community in Germany.

Джерела з історії української еміграції в Німеччині зберігаються в усіх провідних архівах та бібліотеках Федеративної Республіки Німеччини: Федеральному архіві ФРН в Берліні (Bundesarchiv der Bundesrepublik Deutschland (Berlin)), Політичному архіві Міністерства закордонних справ ФРН в Берліні (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes der Bundesrepublik Deutschland (Berlin)), Таємному державному архіві Пруської культурної спадщини в Берліні (Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz (Berlin)), Архіві Федеральної Землі Берлін (Landesarchiv Berlin (Berlin)), Архіві Університету Гумбольдта (Universitätsarchiv der Humboldt-Universität zu Berlin (Berlin)), Державній бібліотеці Пруської культурної спадщини в Берліні (Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz), Державному архіві в Мюнхені (Staatsarchiv München), Архіві міста Мюнхена (Archiv der Stadt München), Баварській державній бібліотеці в Мюнхені (Die Bayerische Staatsbibliothek), Військовому

архіві у Фрайбурзі (Bundesarchiv–Militärarchiv Freiburg) тощо [1-5; 21-26; 30-31; 35-36; 38; 44-45].

Достатньо велику кількість матеріалів із зарубіжної україніки, зокрема, матеріали з історії української еміграції в Німеччині міжвоєнного періоду, містять фонди Архіву Федеральної Землі Берлін [56]. А саме: документи з історії діяльності Українського наукового інституту в Берліні 1926-1945 рр. (Ukrainisches Wissenschaftliches Institut in Berlin) [56; 61]; документи з історії діяльності Українського товариства червонохресної допомоги біженцям (Українського товариства допомоги біженцям) 1924-1945 рр. (Ukrainischer Verein für Rotekreuz – Hilfe – Leistungen (Hilfsverein für Ukrainische Flüchtlinge) [56; 62]; документи з історії діяльності Товариства підтримки української науки та культури (Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur (Berlin)) [56; 63]; документи з історії діяльності Української громади в Берліні (Ukrainische

Gesellschaft in Berlin («Ukrajins'ka Hromada v Berlini»)) [56; 64]; документи з історії діяльності Українського національного об'єднання (Ukrainische Nationale Vereinigung, Berlin) [56; 65]; документи з історії діяльності Української громади в Німеччині (Verein der Ukrainer in Deutschland, e. V. Sitz in Berlin) [56; 66]; документи, пов'язані з діяльністю студентських організацій Університету, зокрема, товариств, які об'єднували українських студентів (Gemeinschaft ausländischer Studierenden an der Handels – Hochschule Berlin; Hauptgemeinschaft ausländischer Studierender. Sitz in Berlin) [56; 67; 68].

В Архіві Федеральної Землі Берлін зберігаються документи і матеріали з історії Товариства підтримки української науки і культури в Німеччині. Емігрантські товариства, організації, об'єднання, в тому числі й українські, які засновувались та діяли на території Німеччини (та Берліну зокрема), мусили подавати установчі документи та реєструватись у відповідних німецьких судових інстанціях за місцем заснування та діяльності, а також періодично подавати звіти про свою діяльність та зміни у статутах і керівництві.

Товариство було засновано 2 липня 1926 року. Метою Товариства було *«створення Українського наукового інституту в Берліні, який мав слугувати вільному розвиткові та підтримці української науки та культури»*. Окрім цього, *«Товариство мало опікуватися влаштуванням української молоді в німецьких університетах та високих школах, а також надання стипендій обдарованим українським студентам»* [63, Blätter 3]. Діяло Товариство до 1945 року.

Загальні Збори Товариства підтримки української науки і культури обирали Правління Товариства. Правління Товариства водночас було Кураторією Українського наукового інституту в Берліні та складалось з німецької та української частин. До складу Правління Товариства (Кураторії Українського наукового інституту в Берліні) у різні роки належали: таємний радник, доктор В. Фріш, директор Дрезднер Банку; заступник Голови: службовець Пруського Центрального земельного та заставного банку, Олександр Скоропис фон Йолтуховський; члени

Правління Товариства (Кураторії Українського наукового інституту в Берліні): університетський професор Дмитро Дорошенко, директор Українського наукового інституту; професор, доктор Макс Фасмер, директор Інституту слов'янознавства Берлінського університету; професор, доктор А. Пальме, професор Берлінського університету; таємний радник, доктор Макс Зерінг, університетський професор; доктор З. Г. Келлер, університетський доцент, Вюртембергська бібліотека; професор, доктор І. Мірчук; доктор Володимир Коростовець; доктор Мар'ян Панчишин [63, Blätter 11-12; 44-45].

Головою Правління Товариства та водночас Кураторії Українського наукового інституту в Берліні були: з 1926 року генерал у відставці, імперський міністр оборони у відставці Вільгельм Грьонер; з 1934 року – професор, доктор Антон Пальме; з 1939 року – професор, доктор Георг Герулліс. Заступником Голови Правління Товариства протягом усього періоду існування Товариства був Олександр Скоропис-Йолтуховський [28; 29; 63].

Кураторія Українського наукового інституту в Берліні (Правління Товариства) опікувалася організаційними проблемами під час створення та діяльності Інституту, а також співпрацювала з німецькими урядовими структурами, передусім з Міністерством закордонних справ та Міністерством культури, які здійснювали фінансування Інституту.

Урочисте відкриття Українського наукового інституту в Берліні відбулося 10 листопада 1926 року. Інститут діяв протягом майже 20 років до весни 1945 року. Діяльність Українського наукового інституту в Берліні може бути умовно поділена на два періоди – 1926-1931 роки та 1932-1945 роки, – які відрізнялися за характером діяльності та були персонально пов'язані з іменами двох його директорів: професора Дмитра Дорошенка (1926-1931) та професора Івана Мірчука (1932-1945).

У вересні 1924 року професор Д. І. Дорошенко одержав від Українського товариства червонохресної допомоги та від Гетьмана Павла Скоропадського повідомлення про план засування Українського наукового інституту в Берліні та запрошення на посаду

директора. Наприкінці жовтня 1924 року ним було складено проект Основних пунктів Статуту Українського наукового інституту. Перед інститутом було поставлено такі завдання: *«дати змогу українським науковим силам, які перебувають поза межами рідного краю, продовжувати наукову працю по своєму фаху, удосконалюватись у своїй науці й бути в курсі всесвітнього наукового руху; підготувати кадри нових наукових робітників, так потрібних для відновлення культурного життя на Україні; знайомити західноєвропейські наукові круги з розвитком науки українознавства; дати змогу українській студентській молоді, яка вчиться по німецьких високих школах, студіювати поруч загальних наук, також предмети з українознавства, впорядковуючи за-для цього систематичні й епізодичні виклади з різних галузів українознавства»* [10, с. 408].

Щодо структури установи, то спочатку, за проектом Д. І. Дорошенка, планувалось створити науковий інститут з шести дослідних кафедр – при кожній по одному професору і асистенту: старої української історії й історії західноукраїнських земель; історії східноукраїнських земель; історії українського права; економічного життя України; історії української мови й старого суспільства та нової української літератури. Згодом передбачалось відкрити ще кафедри української етнографії; історії української церкви; народного господарства та фінансів України; земельного питання на Україні; історії українського мистецтва і національної культури [10, с. 408-409].

2 липня 1926 року на засіданні Кураторії Інституту було затверджено склад Наукової колегії – дійсних членів Інституту: професора Д. Дорошенка (кафедра внутрішнього життя України й культури), доктора І. Мірчука (кафедра релігійних і філософських течій), доктора В. Залозецького (кафедра матеріальної культури й мистецтва) і В. Липинського (кафедра української державності) [47, арк. 80].

Окрім дійсних членів, які постійно перебували в Берліні і читали лекційні курси, до складу інституту вже наприкінці 1926 року увійшли й надзвичайні члени, які мали право виступати з епізодичними викладами в

Українському науковому інституті, публікувати свої праці в інститутських виданнях. Дійсні та надзвичайні члени Українського наукового інституту проводили наукові дослідження, результати яких друкувалися в інститутських наукових виданнях: «Mitteilungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin» (вийшло два випуски у 1927 та 1928 pp.) та «Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin» (вийшло три томи, у 1927, 1929 та 1931 pp.). Паралельно з науково-дослідницькою працею дійсні члени інституту проводили курси лекцій, семінарські заняття для українських студентів, які вчилися у вищих закладах Берліну, а також виступали з лекціями на загальноукраїнські теми німецькою та українською мовами в аудиторіях Берлінського університету та перед представниками німецької громадськості. Крім цього, співробітники Інституту активно співпрацювали з німецькими науковими виданнями, які займалися вивченням проблем історії й культури Східної Європи та історії слов'янських народів, таких як: «Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven», «Zeitschrift für slavische Philologie», «Zeitschrift für osteuropäische Geschichte» та ін.; ними були підготовлені матеріали з україніки для німецькомовних енциклопедичних видань: Meyers-Lexikon, Brockhaus-Lexikon, Lexikon für Kirche und Theologie, Lexikon für Kunstgewerbe тощо.

Під час організації Українського наукового інституту та пізніше, коли вже був його директором, Д. І. Дорошенко незмінно відстоював точку зору, що Інститут має бути виключно науковою установою, та був рішуче проти використання наукових та освітніх закладів в політичних цілях. Проте, з самого початку існування Українського наукового інституту між заступником голови Кураторії О. Скорописом-Йолтуховським і професором Д. Дорошенком, як директором, виявились розходження у поглядах на характер діяльності наукової установи. Заступник голови Кураторії та голова її української частини О. Скоропис-Йолтуховський був впевнений, що Український науковий інститут в Берліні повинен виконувати завдання *«загального національно-агітаційного характеру»* [13], Д. Дорошенко ж

вважав, що інститут є установою аполітичною й має переслідувати чисто наукові цілі [49, арк. 66].

Ці розбіжності у поглядах серйозно заважали нормальній роботі інституту. Нерідкими були факти втручання Кураторії (передусім голови її української частини – Олександра Скорописа-Йолтуховського), яка мала перш за все вирішувати організаційні питання, до суто наукової діяльності. Один із слухачів Українського наукового інституту Михайло Антонович 28 січня 1929 року писав з Берліна до батьків: *«Маю враження, що останніми часами стараються помимоволі Дмитра Івановича впихнути політику в Інститут. Дають реферати з політичними мотивами, а проф. Дорошенко дуже не хоче всякої політики»* [48, арк. 218].

Протиріччя продовжували існувати та згодом переросли у конфлікт. Розв'язка настала восени 1931 року і позначилася певною кризовою ситуацією, з якої інститут вийшов зазнавши значних змін організаційного (його було підпорядковано Міністерству освіти Німеччини і він став державною установою), наукового (керівництво інституту – заступник Голови Кураторії О. Скорописа-Йолтуховський та новий директор І. Мірчук – віддає перевагу не суто науковій діяльності, а справі *«актуалізації українського питання в культурному аспекті на терені Середньої та Західної Європи»* [27, с. 88]) і персонального (у грудні 1931 року Д. Дорошенко був змушений скласти з себе повноваження директора інституту; залишив інститут й ще один член Наукової колегії, дійсний член інституту доцент, доктор В. Залозецький; припинили свою науково-дослідницьку діяльність й асистенти інституту; вийшов зі складу Кураторії її німецький член, відомий славіст, директор Слов'янського інституту, професор Макс Фасмер, який вважав неможливим *«покривати своїм іменем підприємство, в якому люди, що з наукою не мають нічого спільного, мають не менше впливу, як визначні вчені»* [54]) характеру [6; 7; 8; 50, арк. 1-13; 51, арк. 8-12; 52, арк. 1-4].

Події 1930-1931 років в Українському науковому інституті в Берліні викликали жваве обговорення на сторінках українських періодичних видань. Редакція львівської

щоденної газети «Діло», для з'ясування цієї справи, спеціально надала місце на сторінках своєї газети, де безпосередні учасники подій висловлювали свої думки стосовно ситуації в Українському науковому інституті [13; 14; 53; 54]. О. Скоропис-Йолтуховський стверджував, що ніколи ніхто не ставив Д. Дорошенкові як директору інституту ніяких перешкод у розвитку наукової діяльності, що головною причиною кризи в Українському науковому інституті було скрутне матеріальне становище, пов'язуючи залишення інституту Д. Дорошенком і В. Залозецьким передусім з грошовим питанням; щодо діяльності інституту після 1931 року, то голова української частини Кураторії зазначав, що вона *«не тільки не стратила своїй науковості, але навпаки виявила в порівнянні з попередніми роками більшу активність в напрямку скріплення зв'язків з закордонними чинниками»* [53]. Д. Дорошенко не погоджувався з тезою О. Скорописа-Йолтуховського про невтручання Кураторії та його особисто в наукові справи; він виступав проти політизації інституту, аргументовано доводячи, що зловживання політикою згубне для наукової установи; діяльність наукового інституту, на його думку, мала перш за все виявлятися не так у зміцненні зв'язків, як у власній продуктивній праці на полі науки; щодо фінансового питання та його ролі в конфлікті, то професор Д. Дорошенко, хоч і не відкидав його значення зовсім, але відсував з першого місця [13].

Політизація інституту, організаційні зміни, фінансові труднощі, а також порушення особистого порозуміння призвели до того, що Д. Дорошенко був змушений прийняти рішення: залишити Інститут. В грудні 1931 року він склав з себе повноваження директора установи. Директором Інституту було призначено професора І. Мірчука. Український науковий інститут продовжував свою діяльність до 1945 р. [6-9; 27-29; 41; 53-55; 57; 59; 69].

В публікації подано Статут Товариства підтримки української науки та культури та протоколи Загальних Зборів Товариства, окремі листи керівництва Товариства до німецьких урядових інстанцій, які зберігаються в фондах Архіву Федеральної Землі Берлін. Документи друкуються за німецькомовними оригіналами, із збереженням мовних і стилістичних особливостей.

Українською переклав Дмитро Бурім.

Satzung
des Vereins zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft
und Kultur e. V

§ 1. Name und Sitz.

Es wird ein Verein gegründet, der unter Namen dem «Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur e. V.» in das Vereinsregister eingetragen werden soll. Der Verein hat seinen Sitz in Berlin (Amtsgerichtsbezirk Berlin–Mitte).

§ 2 Zweck des Vereins

Ist die Gründung eines wissenschaftlichen Instituts in Berlin, das der freien Entwicklung und Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur dienen soll.

Im Rahmen dieses Instituts soll auch die Veröffentlichung wissenschaftlicher Arbeiten stattfinden.

Ausserdem befasst sich der Verein mit der Unterbringung junger Ukrainer an deutschen Universitäten und Hochschulen sowie der Vermittlung von Stipendien an begabte ukrainische Studenten.

Weiterhin sollen ukrainische Gelehrte bei Herausgabe ihrer wissenschaftlichen Arbeiten unterstützt werden. Rechtsansprüche sind ausgeschlossen.

§ 3. Mitgliedschaft.

Die Aufnahme von Mitgliedern erfolgt durch Beschluss des Vorstandes mit drei Vierteln Mehrheit sämtlicher Vorstandsmitglieder.

Der Austritt eines Mitgliedes erfolgt auf eigenen Antrag desselben.

Auf einstimmigen Beschluss des Vorstandes kann ein Mitglied aus dem Verein ausgeschlossen werden, wenn seine Handlungsweise als gegen die Ziele des Vereins verstossend angesehen werden muss. Wird über ein Mitglied des Vorstandes abgestimmt, so hat dasselbe sich der Abstimmung zu enthalten.

§ 4. Die Organe des Vereins.

1. Der Vorstand besteht aus

- a) dem Vorsitzenden,
- b) dem Schriftführer und stellvertretenden Vorsitzenden,
- c) dem Kassierer,
- d) bis zu 5 Beisitzern.

2. Die Mitgliederversammlung.

§ 5. Der Vorstand bildet gleichzeitig das Kuratorium des wissenschaftlichen Instituts.

§ 6. Der Verein wird gerichtlich und aussergerichtlich im Sinne des § 26 B. G. B. vertreten durch den Vereinsvorsitzenden, bzw. seinen Stellvertreter und ein weiteres Mitglied des Vorstandes. Die Berufung von Professoren, Dozenten und Assistenten an das wissenschaftliche Institut und die Regelung ihrer Gehälter erfolgt jedoch durch den gesamten Vorstand als Kuratorium. Urkunden, die den Verein verpflichten sollen, sind der Weise zu vollziehen, dass unter dem Namen des Vereins die eigenhändige Unterschrift des Vorsitzenden bzw. seines Stellvertreters und eines weiteren Mitglieds des Vorstandes gesetzt wird.

Der Vorstand wird von der Mitgliederversammlung jeweils auf 2 Jahre gewählt. Er erhält Anweisung durch die Mitgliederversammlung, die mindestens einmal in jedem Universitätssemester durch den Vereinsvorsitzenden schriftlich unter Mitteilung der Tagesordnung einzuberufen ist. Ausserordentliche Mitgliederversammlungen müssen vom Vereinsvorsitzenden einberufen werden, sofern ein Siebentel aller Mitglieder dies schriftlich beim Vorstande beantragt.

Ueber die Sitzungen der Mitgliederversammlung und des Vorstandes ist eine Niederschrift aufzunehmen, die von dem jeweiligen Leiter der Versammlung und einem weiteren Mitgliede zu unterzeichnen ist.

Die Mitgliederversammlung überwacht die Tätigkeit des Vorstandes und prüft den Geschäftsbericht und die Kassenführung.

Die Mitgliederversammlung entscheidet, soweit nicht durch das Gesetz oder diese Satzung anders bestimmt ist, mit einfacher Mehrheit der erschienenen Mitglieder. Bei Stimmengleichheit entscheidet der Leiter der Mitgliederversammlung.

§ 7. Die Mittel des Vereins werden aufgebracht durch

- a) freiwillige Geldspenden und sonstige Zuwendungen,
- b) Veranstaltungen des Vereins,
- c) Mitgliederbeiträge, soweit sie vom Vorstand beschlossen werden.

§ 8. Auflösung des Vereins.

Zur Auflösung des Vereins ist die Zustimmung von drei Vierteln aller derjenigen Mitglieder erforderlich, die in Deutschland ihren Wohnsitz haben. Die Zustimmung kann auch schriftlich erfolgen.

Die Beschlussfassung über die Verwendung des Vereinsvermögens im Falle einer Auflösung des Vereins erfolgt in der gleichen Weise.

Errichtet am 2. Juli 1926

gez. Groener, Generalleutnant a. D. und Reichsminister a. D.
Alexander Skoropyss v. – Joltuchowskyj,
M. Sering, Univ. – Professor,
M. Vasmer, Univ. – Professor,
G. S. Keller, Univ. – Lektor, Kiel,
Vladimir von Korostovetz,
Prof. D. Doroschenko.

Печатка: Preussisches Amtsgericht Berlin – Mitte

Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26739. – Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur (Berlin). 1924–1955. Blätter 3–6.

Переклад

Статут Товариства підтримки української науки та культури,
Зареєстроване товариство

§ 1. Назва та місце перебування.

Засновано товариство, яке має бути внесено до Реєстру товариств під назвою «Товариство підтримки української науки та культури, зареєстроване товариство». Товариство має своїм місцем перебування місто Берлін (Судовий округ суду нижчої інстанції району Берлін – Мітте).

§ 2. Завдання товариства

Створення наукового інституту в Берліні, який має слугувати вільному розвитку та підтримці української науки та культури.

В рамках діяльності Інституту передбачається також видання наукових праць.

Окрім цього, Товариство опікується влаштуванням української молоді в німецьких університетах та високих школах, а також надання стипендій обдарованим українським студентам.

Також будуть підтримуватися українські науковці в справі видання своїх наукових праць. Правові претензії виключаються.

§ 3. Членство.

Рішення про прийом у члени Товариства приймається за пропозицією Правління більшістю у три чверті всіх членів Правління.

Вихід із Товариства відбувається за власним поданням члена.

За одноголосним рішенням Правління член Товариства може бути виключений в тому

випадку, якщо його поведінка буде суперечити меті діяльності Товариства. Якщо голосування буде проводитись стосовно члена Правління, той не має права брати участь в голосуванні.

§ 4. Органи Товариства.

1. До складу Правління входять

- а) Голова,
- б) секретар та заступник Голови,
- в) касир,
- г) до п'яти членів.

2. Збори членів Товариства.

§ 5. Правління одночасно утворює Кураторію наукового інституту.

§ 6. Згідно з § 26 Цивільного кодексу Німеччини, Голова Товариства, або його заступник та один з членів Правління, представляє Товариство в суді та поза судом. Запрошення професорів, доцентів та асистентів до наукового інституту та врегулювання їхньої зарплати проводиться повним складом Правління як Кураторії. Зобов'язуючі документи, що готуються Товариством, мають бути виконані таким чином, щоб Голова або його заступник та один з членів Правління поставили власноручні підписи під назвою Товариства.

Правління обирається кожні два роки Зборами членів Товариства.

Правління Товариства керується дорученнями Зборів членів, які скликаються Головою Товариства щонайменше один раз протягом університетського семестру шляхом письмового повідомлення із зазначення Порядку денного. Надзвичайні Збори членів Товариства мають бути скликані Головою Товариства, якщо одна сьома частина від усіх членів письмово звернеться до Правління з таким проханням.

Про засідання Зборів членів Товариства та Правління має бути складений протокол, який має підписати головуючий засіданням та один із членів Товариства.

Збори членів Товариства контролюють діяльність Правління та перевіряють фінансовий звіт.

Збори членів Товариства приймають рішення простою більшістю присутніх членів, якщо інший порядок не визначено законом, або цим Статутом. При рівній кількості голосів Головуючий Зборами є вирішальним.

§ 7. Фінанси Товариства накопичуються через

- а) добровільні грошові пожертви та інша благодійні внески,
- б) заходи, організовані Товариством,
- в) членські внески, якщо такі будуть встановлені Правлінням Товариства.

§ 8. Розпуск Товариства.

Для розпуску Товариства потрібна згода трьох чвертей від всіх членів Товариства, які проживають в Німеччині. Згода може бути надана письмово.

В разі розпуску Товариства рішення про використання майна Товариства приймається в такий саме спосіб.

Затверджено 2 липня 1926 року

підписав Грьонер, генерал-лейтенант у відставці та імперський міністр у відставці

Олександр Скоропис-Йолтуховський,
М. Зерінг, університетський професор,
М. Фасмер, університетський професор,
Г. З. Келлер, університетський лектор, місто Кіль,
Володимир фон Коростовець,
Професор Д. Дорошенко.

Печатка: Пруський суд нижчої інстанції району Берлін – Мітте

Документ 2.

Protokoll
über die am 2. Juli 1926 in Berlin, Bayrischestr. 29,
erfolgte Gründung des
Vereins zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und
Kultur e.V.

Im Auftrage der an dem Ziele des zu gründenden Vereins Interessierten hatte
Generalleutnant a. D. und Reichsminister a. D. Exz. Groener,
Berlin W. 15, Bayrischestr. 29,
die heutige Versammlung einberufen.

Es sind erschienen:

Univ. – Professor, Geh. Regierungsrat Dr. M. Sering,
Berlin – Dahlem, Luciusstr. 9,
Dr. M. Vasmer, Univ. – Prof., Berlin W. 8, Markgrafenstr. 8,
Dr. G. S. Keller, Univ. – Lektor, Kiel, Niemannsweg 6,
Alexander Skoropyss v. – Joltuchowskyj,
Schlachtensee, Wannseestr. 9,
Vladimir von Korostovetz, Berlin, Pariserstr. 24,
Professor D. Doroschenko, Berlin W., Bleibtreustr. 44.

Die Erschienenen stimmen der unter Anlage 1) beigefügten Tagesordnung zu und beschliessen
die einzelnen Punkte der Reihe nach zu beraten.

Gemäss der Tagesordnung

1) wird der vorgelegte Satzungsentwurf durchgesprochen und die in Anlage 2 a und b (Urschrift
und Durchschlag) festgelegte Fassung einstimmig angenommen.

2) Einstimmig gewählt werden:

- a) zu dem Vorsitzenden Generalleutnant a. D. u. Reichsminister a. D. Exzellenz Groener,
- b) zu dem Schriftführer und stellvertretenden Vorsitzenden Alex. Skoropyss v. – Joltuchowskyj,
- c) zu dem Kassierer V. v. Korostovetz,
- d) zu den Beisitzern Univ. – Prof. Geh. Regierungsrat Dr. M. Sering, Univ. – Prof. Dr. Vasmer,
Univ. – Lektor Dr. Keller und Prof. Doroschenko.

Zu Punkt 3) wird beschlossen, die Gründung des ukrainischen wissenschaftlichen Institutes bis
zum 1. Oktober in die Wege zu leiten, als dessen Kuratorium der Vorstand des gegründeten Vereins
anzusehen ist.

Zu Punkt 4) wird beschlossen, dass es Sache des Kuratorium ist dem Direktor des Institutes wie
auch die Professoren und Assistenten anzustellen und in ihrer Tätigkeit zu überwachen. Das
Kuratorium berät und beschliesst über alle grundlegenden Vorschläge, die vom Direktor im
Zusammenhang mit der Gründung und Führung des Institutes gemacht werden.

Zu Punkt 5) wird beschlossen: Alle Mitglieder des Kuratoriums üben ihre Tätigkeit im Dienste
des Vereins ehrenamtlich aus, jedoch haben die auswärts wohnenden Mitglieder Anspruch auf
Ersatz ihrer Reiseauslagen II. Klasse und Tagegeld von 21. -- Mk einschliesslich Uebernachtung.

Zu Punkt 6) Mit der Ausarbeitung einer Geschäftsordnung für den Vorstand wird der
Schriftführer beauftragt.

Dies Protokoll wurde vorgelesen, genehmigt und entsprechend dem § 6 der Satzung
unterschieden von dem I. Vorsitzenden und Schriftführer.

Berlin, den 2. Juli 1926.

Groener (niðnuc)

Протокол
про заснування 2 липня 1926 року в Берліні, Байрішештрассе, 29
Товариства підтримки української науки та культури,
zareєстроване товариство.

За дорученням осіб, зацікавлених у створенні Товариства,
Генерал-лейтенант у відставці та імперський міністр у відставці Грьонер
Берлін В 15, Байрішештрассе, 29
скликав сьогоднішні Збори

Були присутні:

Університетський професор, таємний урядовий радник, доктор М. Зерінг, Берлін – Далем,
Луціусштрассе, 9,

Доктор М. Фасмер, університетський професор, Берлін В 8, Маркграфенштрассе, 8,

Доктор Г. З. Келлер, університетський лектор, місто Кіль, Німаннсвег, 6,

Олександр Скоропис фон – Йолтуховський,

Шлахтензее, Ваннзеештрассе, 9,

Володимир фон Коростовець, Берлін, Парізерштрассе, 24,

Професор Д. Дорошенко, Берлін В., Бляйбтройштрассе, 44.

Присутні проголосували за Порядок денний, поданий у Додатку 1), та постановили по
черзі обговорити окремі пункти.

Згідно Порядку денному

1) було детально обговорено та одноголосно схвалено проект Статуту, поданий у
Додатках 2 а та б (оригінал і машинописна копія).

2) Одноголосно обрано:

а) Головою Товариства генерал-лейтенанта у відставці та імперського міністра у відставці
Екселенцію Грьонера,

б) Секретарем та заступником Голови Олександра Скорописа фон – Йолтуховського,

в) Касиром В. фон Коростовця,

г) членами Правління університетського професора, таємного урядового радника, доктора
М. Зерінга, університетського професора, доктора М. Фасмера, університетського лектора,
доктора Г. З. Келлера та професора Д. Дорошенка.

Щодо пункту 3) вирішено до 1 жовтня вжити необхідних заходів для створення
Українського наукового інституту, Кураторією якого вважати Правління заснованого
Товариства.

По пункту 4) було вирішено, що справою Кураторії є зарахування на роботу директора
Інституту, професорів та асистентів, а також контроль за їх діяльністю. Кураторія розглядає
та вирішує всі пропозиції з найважливіших питань, які запропонує директор щодо створення
та керівництва Інститутом.

По пункту 5) було вирішено: Всі члени Кураторії виконують свої службові обов'язки в
Товаристві на громадських засадах, проте члени Товариства, які проживають поза містом,
мають право на відшкодування витрат на переїзд II-им класом та добові в розмірі 21 марка,
включно з грошима на нічліг.

По пункту 6) Підготовку регламенту Правління доручило Секретареві.

Цей Протокол було зачитано, затверджено та підписано Головою та Секретарем
відповідно § 6 Статуту.

Берлін, 2 липня 1926 року.

Грьонер (підпис)

Документ 3.

На бланку Українського наукового інституту в Берліні
UKRAINISCHES
WISSENSCHAFTLICHES INSTITUT
IN BERLIN

Berlin W 56, den 16 September 1930.
Französische Strasse 28
Nr. 1363/2

Ad 94. VR. 4920./24
Vereinsregistersache.

An das Amtsgericht Berlin – Mitte.
Berlin, C. 2, Stralauerstrasse 44/45.

Auf Ihre Aufforderung vom 2. 9. 1930. beehre ich mich nachstehend die Liste der Vorstands- (Kuratoriums-) Mitglieder des Vereins zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur zu übermitteln.

Vorsitzender:

1. Geheimrat Dr. W. Frisch, Direktor der Dresdner Bank. Berlin, Charlottenburg 2., Sophienstrasse 32.

Stellvertreter des Vorsitzenden:

2. Beamter der Preussischen Zentral- Boden- und Pfandbank, Alexander Skoropys von Joltuchowsky. Berlin, Schlachtensee, Wannseestrasse 9.

Mitglieder:

3. Exzellenz Dr. Wilhelm Groener, Reichswehrminister. Berlin W. 10, Königin Augusta Strasse 38–42.

4. Universitäts-Professor Demeter Doroschenko, Direktor des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes. Berlin, Friedenau, Peter Vischer Strasse 19.

5. Professor Dr. Max Vasmer, Direktor des Slawischen Institutes an der Berliner Universität. Berlin, Wilmersdorf, Bartstrasse 55.

6. Professor Dr. A. Palme, Prof. an der Berliner Universität. Berlin W. 57, Bülowstrasse 67.

7. Geheimrat Dr. Max Sering, Universitäts-Professor. Berlin, Dahlem, Luciusstrasse 9.

8. Doktor S. G. Keller, Universitäts-Dozent. Stuttgart, Eugenplatz I., Würtembergische Landesbibliothek.

9. Professor Dr. I. Mirtschuk. Berlin, Steglitz, Altmarkstrasse 3 a.

10. Doktor Wladimir v. Korostowetz. Berlin, Charlottenburg, Reichsstrasse 50.

11. Doktor Marian Panczyszyn. Polen, Lemberg. Kluszynska 3.

Prof. D. Doroschenko (від руки)
Direktor des Ukr. Wiss. Institutes

Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26739. – Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur (Berlin). 1924–1955. Blätter 44–45.

Переклад

На бланку Українського наукового інституту в Берліні
Український науковий
інститут в Берліні

Берлін В 56, 16 вересня 1930 року
Францьозішештрассе, 28
№ 1363/2

Справа реєстрації товариства

До Суду нижчої інстанції району Берлін – Мітте
Берлін, Ц 2, Штралауерштрассе, 44/45

На Ваш запит від 2. 9. 1930 року маю честь переслати Список членів Правління (Кураторії) Товариства підтримки української науки та культури.

Голова:

1. Таємний радник, доктор В. Фріш, директор Дрезднер Банку. Берлін, Шарлоттенбург, 2,

Софієнштрассе, 32.

Заступник Голови:

2. Службовець Прусського Центрального земельного та заставного банку, Олександр Скоропис фон Йолтуховський. Берлін, Шлахтензее, Ваннзеештрассе, 9.

Члени:

3. Експеленція доктор Вільгельм Грьонер, імперський міністр оборони. Берлін В 10, Кьонігін Аугуста Штрассе, 38–42.

4. Університетський професор Дмитро Дорошенко, директор Українського наукового інституту. Берлін, Фріденау, Петер Фішер штрассе, 19.

5. Професор, доктор Макс Фасмер, директор Інституту слов'язнознавства Берлінського університету. Берлін, Вільмерсдорф, Бартштрассе, 55.

6. Професор, доктор А. Пальме, професор Берлінського університету. Берлін В 57, Бюловштрассе, 67.

7. Таємний радник, доктор Макс Зерінг, університетський професор. Берлін, Далем, Луціусштрассе, 9.

8. Доктор З. Г. Келлер, університетський доцент. Штуттгарт, Ойгенплатц I, Вюртембергська бібліотека.

9. Професор, доктор І. Мірчук. Берлін, Штеглітц, Альтмаркштрассе, 3 а.

10. Доктор Володимир Коростовець. Берлін, Шарлоттенбург, Райхштрассе, 50.

11. Доктор Мар'ян Панчишин. Польща, Львів, Клушинська, 3.

Проф. Д. Дорошенко (від руки)

Директор Українського наукового інституту

Документ 4.

Protokoll

der Generalversammlung des Vereines zur Förderung ukrainischer Wissenschaft und Kultur e. V. in Berlin am 6. Mai 1930 5 h30' nachm.

Tagesordnung

1) Aenderung der Satzungen des Vereines zur Förderung ukrainischer Wissenschaft und Kultur in Berlin.

2) Die Wahl vom Prof. Dr. A. Palme zum Vorstandsmitglied.

3) Bericht des Direktors des Institutes.

4) Bericht des Kassenführers des Kuratoriums.

5) Verschiedenes.

.....
1) Die Aenderung der Satzungen des Vereines.

§ 4 der Satzungen wurde in dem Sinne abgeändert, dass der Vorstand des Vereines aus dem Vorsitzenden, dem Schriftführer und stellvertretenden Vorsitzenden, dem Kassierer und 11 Beisitzern zu bestehen hat.

2) Prof. Dr. A. Palme, Vertreter des Orientalischen Seminars an der Universität Berlin, wurde als Beisitzer in den Vorstand gewählt. Herr Geheimrat Frisch begrüsst Prof. Palme und gibt der Hoffnung Ausdruck, dass die wissenschaftliche Zusammenarbeit des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes und des Orientalischen Seminars bei der Verfolgung dieser Zwecke, welche sich der Verein gesteckt hat, nutzbringend sein wird. Prof. Palme dankt dem Herrn Vorsitzenden für die Begrüßungsworte und erklärt seine Bereitschaft, dahin wirken zu wollen, dass die Vorträge des Institutes in das Vorlesungsverzeichnis des Seminars aufgenommen werden und dass unter den Studenten des Seminars das Interesse für die Tätigkeit des Institutes geweckt werde.

Die Errichtung eines Lektorates der ukrainischen Sprache an dem Orientalischen Seminar hängt von den materiellen Mitteln ab.

3) Der Direktor des Institutes Prof. D. Doroschenko gibt einen kurzen Bericht über die Tätigkeit des Institutes im vergangenen Wintersemester 1929/1930.

4) Prof. Mirtschuk legt als Kassierer des Vereines den Mitgliedern des Vorstandes eine Zusammenstellung der Einnahmen und Ausgaben während des akademischen Jahres 1929/1930 d. i. vom 1. Oktober 1929 bis zum 30. September 1930 vor. Aus der Zusammenstellung ergibt sich ein Saldo von 1024,10 RM. unter der Voraussetzung, dass die an Walter von Gruyter ausgezahlten 2000 RM. vom Auswärtigen Amt rückerstattet werden.

5) Im Zusammenhang mit diesem Punkte bringt der Herr Vorsitzende die Angelegenheit der Berufung Dr. Kuzielas als ordentlichen Mitgliedes an das Ukrainische Wissenschaftliche Institut zur Sprache. Der Herr Vorsitzende teilt mit, dass die wirtschaftlichen ukrainischen Organisationen in Polen dafür Interesse haben, dass Dr. Kuziela die Lehrkanzel für Volks- und Landeskunde an dem Institute bekommt. Auch der Reichsverband der deutschen Industrie ist dafür eingetreten und versprach, einen materiellen Zuschuss für diesen Zweck zu geben. Daraufhin entwickelte sich eine lange Diskussion, in welcher die Argumente für und gegen diesen Vorschlag vorgebracht wurden. Mit Rücksicht darauf, dass noch keine definitive Antwort vom Reichsverband der deutschen Industrie kam und auch die Stellungnahme des Auswärtigen Amtes in materieller Hinsicht unbekannt ist, schlägt der Herr Vorsitzende den Aufschub dieser Angelegenheit vor und verspricht inzwischen die Situation zu klären, sodass eine Entscheidung getroffen werden könne.

Gez. Al. Skoropys v. Joltuchowskyj
Der Vorsitzende: *gez. Frisch*

Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26739. – Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur (Berlin). 1924–1955. Blätter 46–47.

Переклад

Протокол

Загальних Зборів Товариства підтримки української науки та культури, зареєстрованого товариства, в Берліні 6-го травня 1930 року о 17.30.

Порядок денний

- 1) Зміна Статуту Товариства підтримки української науки та культури в Берліні.
- 2) Вибори у члени Правління професора, доктора А. Пальме.
- 3) Звіт директора Інституту.
- 4) Звіт касира Кураторії.
- 5) Різне.

- .....
- 1) Зміна Статуту Товариства.

§ 4 Статуту було змінено у такий спосіб, що до складу Правління Товариства належать Голова, Секретар та заступник Голови, Касира та 11 членів.

2) Професора, доктора А. Пальме, представника Сходознавчого семінару Університету, було обрано членом Правління. Пан таємний радник Фріш привітав професора А. Пальме та висловив надію на те, що наукове співробітництво Українського наукового інституту та Сходознавчого семінару буде корисним для досягнення цілей, які поставило перед собою Товариство. Професор А. Пальме подякував Голові за привітання та заявив про свою готовність сприяти включенню інститутських доповідей до розкладу лекцій Семінару та пробудженню серед студентів Семінару інтересу до діяльності Інституту. Організація лекційного курсу з української мови в рамках Сходознавчого семінару залежатиме від наявності матеріальних засобів.

3) Директор Інституту професор Д. Дорошенко подав короткий звіт про діяльність Інституту в минулому зимовому семестрі 1929/1930 років.

4) Професор Мірчук як касир Товариства подав членам Правління зведений звіт про прибутки та видатки протягом академічного року 1929/1930, тобто з 1 жовтня 1929 року по 30 вересня 1930 року. З їх співставлення випливає залишок у розмірі 1024,10 рейхсмарок за умови, що виплачені Вальтеру фон Груйтеру 2000 рейхсмарок, будуть відшкодовані Міністерством закордонних справ.

5) В зв'язку з цим пунктом пан Голова ініціював питання запрошення доктора З. Кузеля на посаду звичайного члена Українського наукового інституту. Пан Голова повідомив, що Українська господарська організація в Польщі зацікавлена в тому, щоб доктор Кузеля обійняв посаду завідувача кафедри етнографії та краєзнавства Інституту. Цю ініціативу підтримало й Імперське товариство німецької промисловості, яке пообіцяло надати для її реалізації необхідну фінансову підтримку. Після цього розгорнулася довга дискусія, під час якої були представлені аргументи «за» і «проти» цієї пропозиції. Зважаючи на те, що досі не надійшла чітка відповідь від Імперського товариства німецької промисловості, а також на відсутність заключення Міністерства закордонних справ щодо засобів фінансування, Пан Голова запропонував відкласти вирішення цієї справи та пообіцяв з'ясувати ситуацію, щоб зробити можливим прийняття рішення.

*Підписав Олександр Скоропис фон Йолтуховський
Голова: підписав Фріш*

Документ 5.

Protokoll

der Vollversammlung des Vereines zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur in Berlin und des Kuratoriums des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin, am 9. März 1929, um 16 Uhr, in Berlin W. 56, Französische Strasse Nr. 28, mit folgender Tagesordnung:

- 1) Bericht des stellvertretenden Vorsitzenden des Vereins und des Kuratoriums.
- 2) Bericht des Direktors des Institutes.
- 3) Bericht des Kassenführers des Kuratoriums.
- 4) Uebernahme der Agenden durch den neuen Vorsitzenden.
- 5) Verschiedenes.

Ad. I. Die Versammlung eröffnet der stellvertretende Vorsitzende Herr Alexander Skoropys von Joltuchowsky, begrüsst alle Anwesenden und teilt mit, dass die Herren: Geheimrat Dr. Sering, Geheimrat Dr. Meinecke, Generaldirektor Dr. Krüss und Dr. von Korostowetz verhindert sind an der Sitzung teilzunehmen. Herr von Skoropys schlägt vor, dem erkrankten Geheimrat Dr. Sering von der Versammlung die besten Wünsche zu seiner Genesung zu übersenden, was auch angenommen wurde. Die Anwesenheit Prof. Tymoschenkos, mit Rücksicht auf seinen Aufenthalt in Amerika, war von vornherein ausgeschlossen. Weiters begrüsst der Vorsitzende besonders Herrn Geheimrat Dr. Frisch, welcher sich bereit erklärte, nicht nur dem Verein und dem Kuratorium beizutreten, sondern auch die Lasten des Vorsitizes im Kuratorium zu übernehmen. Die übrigen Vorstandsmitglieder sind wieder gewählt worden. Und zwar: Exzellenz Dr. W. Groener, Prof. Dr. M. Sering, Prof. Dr. M. Vasmer, Prof. Dr. A. Palme, Un. – Doz. Dr. S. Keller, Un. – Prof. D. Doroschenko, Dr. W. Korostowetz und Dr. M. Panczyschyn.

*Дописано від руки: Die Namen: „Dr. A. Palme“ und „Dr. M. Panczyschyn gestrichen.
A. Skoropys-Joltuchowskyj*

In weiterer Folge hebt der Herr von Skoropys die Verdienste des früheren Vorsitzenden Exzellenz Groener um die Gründung und Entwicklung des Institutes, um die Schaffung und die Errichtung des ukrainischen Studentenheimes hervor. Für alle diese Mühewaltungen, welche Herr Reichswehrminister den erwähnten Institution hat angedeihen lassen, erlaubt sich Herr Skoropys im Namen des ukrainischen Teiles des Kuratoriums, im Namen der Professoren und der Stipendiaten des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes den wärmsten Dank Seiner Exzellenz auszusprechen.

Zur Orientierung des neuen Herrn Vorsitzenden bringt Herr Skoropys weiter vor, dass die laufenden Angelegenheiten des Institutes und des Studentenheimes, hauptsächlich administrativer Natur, vom ukrainischen Teil des Kuratoriums in den regelmässigen (jede zweite Woche stattfindenden) Sitzungen, mit Heranziehung eines Vertreters des Hilfevereines für ukrainische Flüchtlinge in Deutschland, erledigt werden, um auf diese Weise die deutschen Herren zu entlasten. Die wichtigsten und prinzipiellen Fragen werden im Einvernehmen mit dem Vorsitzenden geregelt, beziehungsweise der Vollversammlung des Kuratoriums vorbehalten.

Ad. II. Daraufhin verliest der Direktor des Institutes Prof. Demeter Doroschenko den Bericht über die Tätigkeit des Institutes im Jahre 1928. Im Laufe der Diskussion bittet Exzellenz Groener im Bericht bekannt zu geben, wieviel Stipendiaten das Institut unterhält, welche Stipendiaten ihre Studien abgeschlossen haben, wo sie angestellt wurden (Sovjetukraine, Polen) und welche von ihnen vor dem Abschlusse stehen. Auch wäre es von Vorteil, bei dem Berichte über die Bibliothek mitzuteilen, über wieviel Bände dieselbe verfügt, die Anzahl der Bücher nach der einzelnen Kategorien usw. – Geheimrat Dr. Frisch stellt die Druckerei der Dresdner-Bank zur Verfügung, wenn das Institut seinen nächsten Bericht drücken wird.

Ad. III. Prof. Dr. Mirtschuk gibt auf Grund des vorgelegten schriftlichen Massberichtes einen kurzen Ueberblick über die Einnahmen und Ausgaben des Institutes im vergangenen Jahre, sowie über die Aussichten für das nächste Jahr. Auch zu diesem Punkte ergreift Exzellenz Groener das Wort und teilt dem Herrn Geheimrat Dr. Frisch mit, dass das Konto des Institutes, welches unter seinem Namen als Konto Separato I. geführt wird, von nun ab von der Deutschen Bank an die Dresdner-Bank übertragen werden kann, um auf diese Weise die ganze Gebarung zu erleichtern.

Ad. IV. Nach dem Berichte des Kassenführers übergibt der stellvertretende Vorsitzende den Vorsitz in der Versammlung Herrn Geheimrat Dr. Frisch, welcher das unter so günstigen Aussichten geschaffene Werk im Geiste des ersten Vorsitzenden, Exzellenz Groener zu führen verspricht.

Ad. V. Zum letzten Punkte der Tagesordnung gibt Exzellenz Groener vertrauliche Informationen über die Stellung des Institutes und seine Aussichten für die Zukunft. Gleichzeitig berührt der Herr Minister auch die Angelegenheit der Aussetzung einer kleinen Pension für Herrn von Lipinsky, von dem Monate an, wo ihm die normalen Bezüge eingestellt werden sollten. – Exzellenz Groener sprach diesbezüglich mit dem betreffenden Referenten, welcher zugesagt hat, für einen Betrag von 3.000.- RM. pro Jahr sich einzusetzen. Derselbe Referent versprach, auch die Angelegenheit der Verträge mit den Professoren zum Abschluss zu bringen. Diese Angelegenheit hat einen rein formellen Charakter, nachdem das Kuratorium durch die Berufung der Professoren aus Prag, von ihrer bisherigen Wirkungsstätte sich bereits als gebunden betrachtet.

Herr Skoropys erinnert weiter an den früheren Beschluss des Kuratoriums und bittet den neuen Vorsitzenden, die Besetzung der Lehrkanzel Herrn von Lipinsky's durch den Volkswirtschaftler Tymoschenko im Auge zu behalten.

Auf Antrag des Herrn von Skoropys wurde Dr. Maryan Panczyszyn einstimmig zum Mitgliede des Vereines und zugleich zum Mitgliede des Kuratoriums gewählt.

Um 17 Uhr 50 Minuten wurde die Versammlung geschlossen.

Написано від руки:

*Alexander Skoropys-Joltuchowsky
Stellvertretende Vorsitzende
Dr. Johann Mirtschuk
Schriftführer und Kassierer*

Протокол

Загальних Зборів Товариства підтримки української науки та культури в Берліні та Кураторії Українського наукового інституту в Берліні, 9-го березня 1929 року, о 16.00, в Берліні, В 56, Францозіше штрассе, 28, з наступним Порядком денним:

- 1) Звіт Заступника Голови Товариства та Кураторії.
- 2) Звіт директора Інституту.
- 3) Звіт Касира Кураторії.
- 4) Прийом справ новим Головою
- 5) Різне.

I. Засідання відкрив заступник Голови Пан Олександр Скоропис фон Йолтуховський, який привітав всіх присутніх та повідомив, що панове: таємний радник, доктор Зерінг, таємний радник, доктор Майнеке, генеральний директор, доктор Крюсс та доктор фон Коростовець не зможуть взяти участі в засіданні. Пан фон Скоропис запропонував передати від імені Зборів побажання одужання хворому таємному раднику доктору Зерінгу, що було підтримано. Присутність професора Тимошенка, зважаючи на його перебування в Америці, з самого початку була виключена. Далі Голова окремо привітав пана таємного радника, доктора Фріша, який вже висловив готовність не тільки приєднатися до Товариства та Кураторії, але й взяти на себе тягар головування в Кураторії. Решта членів Товариства були переобрані. А саме: Його Екселенція доктор В. Грьонер, професор доктор М. Зерінг, професор доктор М. Фасмер, професор доктор А. Пальме, університетський доцент, доктор З. Келлер, університетський професор Д. Дорошенко, доктор В. Коростовець та доктор М. Панчишин.

Дописано від руки: Імена: «доктор А. Пальме» та «доктор М. Панчишин» закреслено.

О. Скоропис-Йолтуховський

Далі пан фон Скоропис відзначив заслуги попереднього Голови Екселенції Грьонера в справі створення та розвитку Інституту, створення та розбудови українського студентського дому. За все те сприяння, яке пан імперський міністр оборони надавав цьому закладу, Пан Скоропис дозволив собі висловити Його Екселенції найщирішу подяку від імені української частини Кураторії, від імені професорів та стипендіатів Українського наукового інституту.

Для того, щоб зорієнтувати пана нового Голову пан Скоропис пояснив, що поточні справи Інституту та Студентського дому, які мають переважно адміністративний характер, вирішуються українською частиною Кураторії із залученням Українського товариства допомоги біженцям на регулярних засіданнях, що відбуваються раз на два тижні, щоб таким чином звільнити від цього німецьких членів Кураторії. Найбільш важливі та принципові питання узгоджуються з Головою Товариства, або вирішуються Загальними Зборами Кураторії.

II. Далі директор Інституту проф. д-р. Дмитро Дорошенко оголосив звіт про діяльність Інституту протягом 1928 року. Під час дискусії Його Екселенція Грьонер попросив надати інформацію, скільки стипендіатів утримує Інститут, які стипендіати вже закінчили своє навчання, де влаштувалися на роботу (Радянська Україна, Польща), та хто з них має закінчити його найближчим часом. Також він зазначив про доцільність повідомити про бібліотеку, про кількість книжок взагалі, про кількість книжок по окремим категоріям і т. д. – Коли Інститут буде друкувати свій наступний звіт Таємний радник, доктор Фріш надасть у розпорядження друкарню Дрезднер Банку.

III. Професор, доктор Мірчук на підставі загального письмового звіту подав короткий огляд прибутків та видатків Інституту за минулий рік, а також перспектив на рік майбутній. Його Екселенція Грьонер також взяв слово стосовно цього питання та повідомив панові таємному радникові д-ру Фрішу, що інститутський рахунок, який ведеться від його імені як рахунок Сепарато I, від цього моменту для спрощення всіх процедур можна буде перевести з Дойче Банку до Дрезднер Банку.

IV. Після звіту касира заступник Голови передав головування на Зборах пану таємному раднику, доктору Фрішу, який пообіцяв вести справу, розпочату за таких сприятливих перспектив, в дусі її першого Голови, Екселенції Грьонера.

V. Стосовно останнього пункту Порядку денного Його Екселенція Грьонер подав конфіденційну інформацію про ставлення до Інституту та про його перспективи. Водночас пан міністр порушив справу виділення невеличкого пенсії пану фон Липинському з того місяця, коли йому буде припинення виплата звичайного утримання. – З цього питання Екселенція Грьонер переговорив із відповідним референтом, який пообіцяв докласти зусиль для виділення 3.000 рейхсмарок на рік. Цей референт також пообіцяв розв'язати питання контрактів з професорами. Ця справа має суто формальний характер, оскільки Кураторія, запрошуючи професорів з Праги, вважає себе відповідальною перед їх попереднім місцем роботи.

Після цього пан Скоропис нагадав про попереднє рішення Кураторії та попросив нового Голову врахувати питання зайняття кафедри пана фон Липинського фахівцем з народного господарства Тимошенком.

За поданням Пана фон Скорописа доктора Мар'яна Панчишина одноголосно було обрано членом Товариства та членом Кураторії.

О 17.50 Збори були закриті.

Написано від руки:

*Олександр Скоропис-Йолтуховський
Заступник Голови
Доктор Іван Мірчук
Секретар та касир*

Документ 6.

На бланку Українського наукового інституту в Берліні

UKRAINISCHES
WISSENSCHAFTLICHES INSTITUT
IN BERLIN

Berlin, den ..... 193...
W 56, Französische Strasse 28

Protokoll

der ordentlichen Generalversammlung des Vereines zur Foerderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur in Berlin e. V. am 21. November d. J. (32 – *додано в дужках від руки – Д. Б.*) um 18 Uhr abends in den Räumen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin, W 56, Französischestrassen 28 IV.

Abwesende: Geheimrat Prof. Dr. M. Sering, Univ. Doz. Dr. S. Keller, Prof. Dr. M. Panczyszyn und Dr. v. Korostowetz.

Tagesordnung:

- 1) Verlesung des Protokolls
- 2) Bericht des Vorsitzenden
- 3) Bericht des Direktors und Kassenführers
- 4) Entlastung des Vorstandes
- 5) Neuwahl des Vorstandes
- 6) Aufnahme neuer Mitglieder
- 7) Verschiedenes

ad 1) Das Protokoll der letzten Mitgliederversammlung vom 21. März 1931 wurde zur Kenntnis genommen.

ad 2) Der Herr Vorsitzende Geheimrat Frisch teilte den Austritt von Prof. Vasmer aus dem Verein mit und berichtete dann kurz über die wichtigsten Ereignisse in der Zeit seit der letzten Versammlung bis zu seinen jüngsten Besprechungen im Auswärtigen Amt. Nach diesem Bericht, dessen Abschrift dem Protokoll beigegeben ist, erklärte Geheimrat Frisch, dass er mit Rücksicht auf die ungemein starke Überlastung nicht mehr imstande sei, den Vorsitz weiter zu führen und sich daher bereits vor einiger Zeit an Exzellenz Groener mit der Bitte gewandt habe, dieses Amt zu übernehmen. Exzellenz Groener war mit diesem Vorschlag unter der Bedingung einverstanden, dass es ihm gelingt vom Auswärtigen Amt gewisse Garantien zu bekommen, welche die Weiterführung des Institutes ermöglichen würden. Reichsminister Groener teilt mit, dass er im Besitze eines Schreibens des Herrn Ministerialdirektor von Grünau ist, in welchem diese Zusicherungen des Auswärtigen Amtes formuliert sind. Bei diesem Tatbestande will er den Vorsitz des Kuratoriums übernehmen und sich bemühen die weitere Erhaltung des Institutes zu ermöglichen.

ad 3) Der Direktor des Institutes Prof. Mirtschuk legt den Anwesenden den Tätigkeitsbericht des Institutes für die abgelaufene Zeit sowie den Plan für das Studienjahr 1932/33 vor und nachher einen kurzen Bericht über den Kassenstand des Vereines. Im Anschluss daran entwickelte sich eine Diskussion über das weitere Schicksal des Institutes. Die Anwesenden sind sich dann einig geworden, dass die Überleitung des Ukrainischen Institutes in das Orientalische Seminar an der Universität auf diese Weise durchzuführen wäre, dass die beiden Lehrkräfte des Institutes in das Orientalische Seminar untergebracht werden, sich aber gleichzeitig verpflichten, im Institute unentgeltlich zu arbeiten.

ad 4) Der Herr Vorsitzende ersucht das Kuratorium die von ihm und dem Stellvertretenden Vorsitzenden getroffenen Massnahmen zur Kenntnis zu nehmen und zu beschliessen:

a) Die Kündigung der früheren wirklichen Mitglieder (Professoren) des Institutes dem Inhalt und der Form nach zu genehmigen.

b) Die beiden provisorisch wieder eingesetzten wirklichen Mitglieder des Institutes Kuziela und Mirtschuk in ihrem Charakter zu bestätigen.

c) Den mit provisorischer Leitung des Institutes betrauten Prof. Mirtschuk zum Direktor des Institutes zu ernennen.

d) Die gedeckten sachlichen Auslagen des Institutes sowie die ausgezahlten Stipendien zur Kenntnis zu nehmen.

e) Die 2000 Mk. als a conto-Zahlung zu je 1000 RM auf die den beiden Professoren für ihre Arbeit im Institutes vom 1. I. bis 1. XII. 1932 zukommenden Gehälter zu betrachten, welche letztere erst dann zur Auszahlung gelangen, wenn das Institut über die nötigen Mittel verfügen wird.

f) Prof. Doroschenko den von ihm selbst vorgeschlagenen und vom ukrainischen Teil des Kuratoriums genehmigten Betrag von 1500 Mk. und Dr. Zaloziecky 1000 Mk. nicht als Abfindung, sondern als einmalige Unterstützung auszus zahlen.

Alle Anträge des Herrn Vorsitzenden wurden einstimmig angenommen, der Bericht des Kassensführers genehmigt und dem Vorstand Entlastung erteilt.

ad 5) Zum Vorsitzenden des Vereines und des Kuratoriums wurde Exzellenz Groener gewählt. Die sonstige Zusammensetzung des Vorstandes erfuhr keine Änderung.

ad 6) Zu neuen Mitgliedern des Kuratoriums wurden Praelat Prof. Schreiber und Prof. Kuziela gewählt. Die weitere Ergänzung des Kuratoriums durch neue Mitglieder wurde dem Vorsitzenden und seinem Stellvertreter übertragen.

ad 7) Der von Prof. Mirtschuk vorgelegte Kostenvoranschlag des Institutes für das nächste Jahr wurde ohne Änderungen angenommen.

Zum Schluss dankte Herr Skoropyss dem zurücktretenden Herrn Vorsitzenden Geheimrat Frisch für die überaus geschickte Führung der Angelegenheiten des Institutes in der schwierigen Zeit der sich wiederholenden Kündigungen und der internen Reibungen im Professorenkollegium selbst. Trotz dieser Gefahren äusserer und innerer Natur ist es Herrn Geheimrat Frisch gelungen, das Institut am Leben zu erhalten und es dem neuen Vorsitzenden mit frischen Hoffnungen und Entwicklungsmöglichkeiten zu übergeben. Der Herr Vorsitzende Geheimrat Frisch betonte den

Umstand, dass die Erhaltung des Institutes hauptsächlich dem festen Glauben und der Opferwilligkeit der ukrainischen Herren zu verdanken waere.

Um 19.30 schloss der Herr Vorsitzende die Versammlung.

gez. W. Frisch
Vorsitzender.

gez. Skoropys-Joltuchowskyj
Der Stellvertretende Vorsitzende.

Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26739. – Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur (Berlin). 1924–1955. Blätter 62–65.

Переклад

На бланку Українського наукового інституту в Берліні

Український науковий інститут
в Берліні

Берлін, ... 193....
В 56, Францозіше штрассе, 28

Протокол

звичайних Загальних Зборів Товариства підтримки української науки та культури в Берліні, зареєстроване товариство, 21 листопада цього року (32 – додано в дужках від руки – Д. Б.) о 18.00 у приміщенні Українського наукового інституту в Берліні, В 56, Францозіше штрассе, 28 IV.

Відсутні: таємний радник професор, доктор М. Зерінг, університетський доцент, доктор З. Келлер, професор, доктор М. Панчишин та доктор фон Коростовець.

Порядок денний:

- 1) Оголошення Протоколу
- 2) Звіт Голови
- 3) Звіт директора та касира
- 4) Звільнення Правління
- 5) Нові вибори Правління
- 6) Прийом нових членів
- 7) Різне

1) Протокол останніх Зборів членів Товариства від 21 березня 1931 року прийнято до уваги.

2) Пан Голова таємний радник Фріш повідомив про вихід з Товариства професора Фасмера та прозвітував про найважливіші події за період від останніх Зборів і до переговорів, які він нещодавно провів у Міністерстві закордонних справ. Після цього звіту, копію якого долучено до протоколу, таємний радник Фріш пояснив, що з огляду на надзвичайно сильне перенавантаження він більше не в стані далі продовжувати головування та вже звернувся до Екселенції Грьонера з проханням обійняти цю посаду. Екселенція Грьонер погодився з цією пропозицією за умови, що йому вдасться отримати від Міністерства закордонних справ певні гарантії, які уможливають подальше існування Інституту. Імперський міністр Грьонер повідомив, що отримав від пана міністеріаль-директора фон Грюнау листа, в якому сформульовані ці гарантії Міністерства закордонних справ. За цих обставин він перебере на себе головування Кураторією і намагатиметься забезпечити подальше існування Інституту.

3) Директор Інституту професор Мірчук подав присутнім звіт про діяльність Інституту за

попередній період та план на навчальний рік 1932/33, а після цього зробив короткий звіт про фінансовий стан Товариства. Після цього відбулася дискусія про подальшу долю Інституту. Присутні погодились з тим, що підпорядкування Українського Інституту Сходознавчому семінару Університету має відбутися таким чином, щоб обох викладачів Інституту прийняли на роботу до Сходознавчого семінару за умови, що вони візьмуть на себе зобов'язання паралельно безкоштовно працювати в Інституті.

4) Пан Голова звернувся до Кураторії з проханням прийняти до відома та схвалити вжиті ним та заступником Голови заходи:

а) формально та по суті затвердити звільнення колишніх дійсних членів (професорів) Інституту.

б) затвердити тимчасове поновлення обох дійсних членів Інституту Кузелі та Мірчука на їхніх посадах.

в) призначити на посаду директора Інституту професора Мірчука, якому доручено тимчасове керівництво Інститутом.

г) взяти до відома витрати Інституту, а також виплачені стипендії.

д) вважати 2 000 марок, переведених в обсязі по 1 000 рейхсмарок на рахунки обидвох професорів, платнею за їх працю в Інституті з 1. I. до 1. XII. 1932 року, яка буде сплачена їм лише тоді, коли інститут матиме необхідні для цього кошти.

е) виплатити професору Дорошенкові ним самим запропоновану та санкціоновану українською частиною Кураторії суму в розмірі 1500 марок та докторові Залозецькому 1000 марок не як компенсацію, а як одноразову допомогу.

Всі пропозиції пана Голови були схвалені одногосно, звіти касира та Правління було затверджено

5) Головою Товариства та Кураторії було обрано Екселенцію Грьонера. Склад Правління змін не зазнав.

6) Новими членами Кураторії було обрано прелата професора Шрайбера та професора Кузелю. Право подальшого поповнення Кураторії новими членами було передано Голові та його заступникові.

7) Запропонований професором Мірчуком проект кошторису Інституту на наступний рік був прийнятий без змін.

Насамкінець пан Скоропис подякував пану Голові таємному радникові Фрішу, який виходить у відставку, за надзвичайно вміле керівництво справами Інституту у важкі часи повторних звільнень та внутрішніх конфліктів у Колегії професорів. Не зважаючи на зовнішні та внутрішні загрози, пану таємному радникові Фрішу вдалося зберегти Інститут та передати його новому Голові з новими надіями та можливостями розвитку. Пан Голова таємний радник Фріш підкреслив той факт, що Інститут вдалось зберегти головним чином завдяки твердим переконанням і жертвності його українських співробітників.

О 19.30 пан Голова закрав Збори.

підписав В. Фріш
Голова.

підписав Скоропис-Йолтуховський
Заступник Голови.

Документ 7.

Protokoll

der ordentlichen Generalversammlung des Vereins zur Förderung ukrainischer Wissenschaft und Kultur e. V. in den Räumen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Instituts in Berlin C 2, Breitestr. 36, Ausgang 5, am 25. Juni 1934, um 17 Uhr 30.

Tagesordnung.

- 1) Verlesung des Protokolls,
- 2) Bericht des Vorsitzenden,

- 3) Bericht des Direktors und Kassensführers,
- 4) Entlastung des Vorstandes,
- 5) Aenderung der Statuten,
- 6) Verschiedenes.

ad 1) Das Protokoll der letzten Generalversammlung vom 21. November 1932 wurde ohne Aenderung angenommen.

ad 2) Der Vorsitzende des Vereins, Exzellenz Groener bespricht die finanzielle Fundierung des Institutes in der abgelaufenen Periode, hebt die wohlwollende Stellung des A. A. und des Kult. Min. hervor, dankt aber besonders Herrn Min. Dir. Prof. Vahlen dafür, dass es dank seiner Fürsprache gelungen ist, das Institut zu erhalten und den Uebergang in neue Organisationsformen mit Ruhe durchzuführen.

ad 3) Der Direktor des Instituts, Professor Mirtschuk liest den Tätigkeitsbericht und Kassenbericht vor.

ad 5) Exzellenz Groener betont die Notwendigkeit, die bisherige Form des Vereines abzuändern und sie den im neuen Deutschland herrschenden Verhältnissen anzupassen. Die von Prof. Palme zusammengestellte Statutenänderung wird von der Versammlung einstimmig angenommen.

Der bisherige Vorstand als das Kuratorium des Institutes tritt von seinem Posten zurück, wird aber von der Versammlung ermächtigt, die Geschäfte bis zur Bestimmung des neuen Führers der Gesellschaft und Kurators des Institutes zu führen. Daraufhin danken Professor Palme im Namen der deutschen Herren des Kuratoriums und Herr Skoropyss Joltuchowskyj für den ukrainischen Teil in bewegten Worten Herrn Reichsminister a. D. Exzellenz Groener für seine aufopferungsvolle und tatkräftige Führung der Geschäfte des Institutes und des Vereins und bitten ihn, diese Institution auch weiter mit Rat und Tat unterstützen zu wollen.

ad 6) Exzellenz Groener teilt der Versammlung mit, dass das A. A. sich bereit erklärt hat, ausser den Stipendien und Druckkosten dem Institute für das Jahr 1934/1935 einen Betrag von 15.000 RM zur Verfügung zu stellen. Der Rest Etats dürfte dann vom Kult. Min. gedeckt werden.

Um 19 Uhr wurde die Versammlung geschlossen.

Der Vorsitzende:
gez. *Groener*
(*niðnuc*)

Der Schriftführer:
gez. *Mirtschuk*
(*niðnuc*)

Печатка вхідної кореспонденції: Preuß. Amtsgericht Charlottenburg. 28. Januar 1935

Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26739. – Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur (Berlin). 1924–1955. Blätter 77–78.

Переклад

Протокол

Звичайних Загальних Зборів Товариства підтримки української науки та культури, зареєстрованого товариства, що відбулися в приміщенні Українського наукового інституту в Берліні Ц 2, Брайтештрассе, 36, 5-й під'їзд, 25-го червня 1934 року, о 17.30.

Порядок денний.

- 1) Оголошення Протоколу,
- 2) Звіт Голови,
- 3) Звіт Директора та Касира,
- 4) Звільнення Правління,
- 5) Зміна Статуту,
- 6) Різне.

1) Протокол останніх Загальних Зборів від 21 листопада 1932 року прийнято без змін.

2) Голова Товариства Екселенція Грьонер розповів про фінансовий стан Інституту в минулий період, підкреслив доброзичливе ставлення Міністерства закордонних справ та Міністерства культури, висловив особливу подяку пану міністеріаль-директору професору Фалену за те, що завдяки його клопотанню вдалося зберегти Інститут та спокійно здійснити перехід до нових організаційних форм.

3) Директор Інституту професор Мірчук оголосив Порядок денний та фінансовий звіт.

5) Екселенція Грьонер підкреслив необхідність змінити попередню форму організації Товариства та пристосувати її до відносин, що запанували в новій Німеччині. Запропоновані професором А. Пальме зміни до Статуту Збори ухвалили одностайно.

Попередній склад Правління в якості Кураторії Інституту йде у відставку, однак Збори надали право Кураторії вести інститутські справи до виборів нового керівництва Товариства та Куратора Інституту. Потому професор Пальме від імені німецької частини Кураторії та пан Скоропис-Йолтуховський від української частини Кураторії у зворушливій формі подякували пану імперському міністру у відставці Його Екселенції Грьонеру за його самовіддане та ефективне керівництво справами Інституту та Товариства та попросили його і надалі порадами та діями підтримувати Інститут.

6) Його Екселенція Грьонер повідомив Зборам, що Міністерство закордонних справ погодилось виділити Інституту на 1934/35 академічний рік суму в 15.000 рейхсмарок, окрім грошей на стипендії та видавничу діяльність. Решта коштів має надійти від Міністерства культури.

О 19.00 Збори були закриті.

Голова:
підписав Грьонер
(підпис)

Секретар:
підписав Мірчук
(підпис)

*Печатка вхідної кореспонденції: Пруський суд нижчої інстанції району Шарлоттенбург.
25 січня 1935 року*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк Г. В. Зарубіжні архіви та зарубіжна архівна україніка // Архівознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів України / Редкол.: Я. С. Калакура (гол. ред.) та ін. – К., 1998. – С. 105-130.
2. Боряк Т. Г. Документальна спадщина української еміграції в Європі: Празький архів (1945-2010): [монографія] / Тетяна Боряк ; М-во культури України, Нац. акад. керів. Кадрів культури і мистецтв. – Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. – 544 с.
3. Бурім Д. В., Кураєв О. О., Мицик Ю. А., Себта Т. М. Україніка в архівах і бібліотеках Німеччини // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2007. – Том 15. – С. 141-147.
4. Бурім Д. В., Кураєв О. О., Мицик Ю. А., Себта Т. М. Архівна і бібліотечна україніка в Німеччині // Українська архівна енциклопедія. – К., 2008. – С. 109-114.
5. Бурім Д. В., Кучерук О. С., Маврін О. О. Наукова та видавнича діяльність Наукового товариства імені Шевченка в Європі. – К., 2007. – 528 с.
6. Бурім Д. В. Два погляди на історію конфлікту 1930-1931 рр. в Українському науковому інституті в Берліні // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – К., 1997. – Т. 2. – С. 474-490.
7. Бурім Д. В. До історії конфлікту 1930-1931 років в Українському науковому інституті в Берліні: листи Дмитра Дорошенка і Олександра Скорописа-Йолтуховського до голови Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові професора Івана Раковського // Українське архівознавство: історії, сучасний стан та перспективи. Наукові доповіді Всеукраїнської конференції (Київ, 19-20 листопада 1996 року). – К., 1997. – Частина перша. – С. 268-279.
8. Бурім Д. В. Науково-організаційна, викладацька та дослідницька діяльність Д. І. Дорошенка в першій період існування Українського наукового інституту в Берліні (1926-1931 рр.) // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – К., 1997. – Т. 2. – С. 491-511.
9. Бурім Д. В. Організація українських націоналістів і Гетьманський центр в боротьбі за Український

- науковий інститут в Берліні та позиція німецьких урядових кіл (1933 р.) // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія» Вип. 7-8 Український консерватизм і гетьманський рух: Історія, ідеологія, політика / Гол. ред. Ю. І. Терещенко. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2005. – С. 185-195.
10. Вячеслав Липинський. Архів. Том 6. Листи Дмитра Дорошенка до В'ячеслава Липинського. – Філадельфія, 1973. – 452 с.
  11. Дипломатія УНР та Української Держави в документах та спогадах сучасників: У двох томах / Упоряд. і передм. І. М. Гнатишина, О. С. Кучерука, О. О. Мавріна. Вступ. слово В. С. Огризка. – К. : Укр. письменник, 2008. – Том 1. – 369 с.; Том 2. – 379 с.
  12. Збірник на пошану Івана Мірчука (1891-1961) / За редакцією О. Кульчицького. – Мюнхен ; Нью-Йорк ; Париж ; Вінніпег, 1974. – 312 с.
  13. 3 листів до редакції (Лист професора Д. Дорошенка. Прага, 3 серпня 1932 року // Діло (Львів). – 1932. – 9 серпня.
  14. 3 листів до редакції (Лист д-ра В. Залозецького. 21 серпня 1932 року // Діло (Львів). – 1932. – 27 серпня.
  15. Каменецький І. Українське питання в німецькій зовнішній політиці між двома світовими війнами // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен : Видання Фундації імені Євгена Коновальця, 1974. – С. 851-882.
  16. Карпатська Україна в боротьбі. Збірник. – Відень, 1939. – 234 с.
  17. Книш З. Перед походом на Схід. Спогади й матеріали до діяння Організації Українських націоналістів у 1939-1941 роках. – Торонто, 1958. – I частина. – 188 с.; II частина. – 192 с.
  18. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. – Париж ; Нью-Йорк ; Львів : Наукове товариство імені Тараса Шевченка у Львові, 1993. – 660 с.
  19. Кривець Н. В. Українсько-німецькі відносини: політика, дипломатія, економіка. 1918-1933 рр. – К. : Інститут історії України НАН України, 2008. – 322 с.
  20. Кубійович В. Українці в Генеральній Губернії. 1939-1941. Історія Українського Центрального Комітету. – Чикаго, 1975. – 664 с.
  21. Кураєв О. О. Архівна україніка в державних архівах Берліна: Документи стосовно політики Німеччини в українському питанні 1913-1918 рр. // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. – К., 2006. – Вип. 8. – С. 141-149.
  22. Кураєв О. О. Політика Німеччини й Австро-Угорщини в Першій світовій війні: український напрямок. – К., 2009. – 456 с.
  23. Кураєв О. О. Українська проблема у політиці Берліна та Відня у Першій світовій війні (1914-1918). – К., 2006. – 247 с.
  24. Матяш І. Б. Архівна україніка в Канаді: історіографія, типологія, зміст. – К., 2008. – 152 с.
  25. Мицик Ю. А. Виправлення поміченої помилки // Український археографічний щорічник. – К., 2002. – Вип. 7. – С. 508-509.
  26. Мицик Ю. А. Огляд джерел з історії України та Росії XV – XIX ст. в зібраннях ФРН // Український археографічний щорічник. – К., 1999. – Вип. 3-4. – С. 110-140.
  27. Мірчук І. Український науковий інститут в Берліні // Сьогодні й минуле (Мюнхен). – 1949. – Ч. 1-2. – С. 87-90.
  28. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч. 1. – 370 с.
  29. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919-1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої). – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1999. – 272 с.
  30. Палієнко М. Г. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій). – К., 2008. – 688 с.
  31. Палієнко М. Г. Українські архівні центри за кордоном // Нариси з історії архівної справи в Україні. – К., 2002. – С. 537-558.
  32. Паньківський К. Від держави до Комітету. – Нью-Йорк ; Торонто, 1957. – 160 с.
  33. Паньківський К. Від Комітету до Державного центру (1944-1948). – Нью-Йорк ; Торонто, 1968. – 288 с.
  34. Паньківський К. Роки німецької окупації (1941-1944). – Нью-Йорк ; Торонто, 1965. – 480 с.
  35. Песчаній О. О. Українці міжвоєнної доби в мюнхенських архівах // Український археографічний щорічник. – К., 2002. – Вип. 7. – С. 124-132.
  36. Піскун В. М. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки XX століття): Монографія. – К. : «МП Леся», 2006. – 672 с.: іл.
  37. Пропам'ятна книга Данцігерів. Історичні нариси та спомини колишніх студентів Політехніки Вільного Міста Данцігу 1921-1945 / Матеріали вибрав і приготував до друку Володимир Шиприкевич. – Філадельфія ; Торонто ; Нью-Йорк, 1979. – 218 с.
  38. Себга Т. Україніка в Берлінській державній бібліотеці Пруської культурної спадщини та Федеральному архіві в Берліні // Архіви України. – 2007. – №№ 1-3. – С. 215-249.
  39. Скиба Р. Українське національне об'єднання (УНО) в Німеччині // Яріш В., Сулима М. та ін. Українці в Берліні. 1918-1945. Пропам'ятний збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди 3'їзду 5-го вересня 1981 р. в Шератон готелі в Торонто, Канада / Ред. Верига В. – Торонто, 1996. –

- С. 177-183.
40. Срібняк І. В. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914-1920 рр.). – К. : Київський державний лінгвістичний університет, 1999. – 296 с.
  41. Сулима М. Український науковий інститут // Яріш В., Сулима М. та ін. Українці в Берліні. 1918-1945. Пропам'ятний збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди З'їзду 5-го вересня 1981 р. в Шератон готелі в Торонто, Канада. / Ред. Верига В. – Торонто, 1996. – С. 81-87.
  42. Трощинський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / НАН України. Інститут соціології: Відп. ред. В. Б. Євтух. – К. : Інтел, 1994. – 260 с.
  43. Трощинський В. П., Шевченко А. А. Українці в світі. – Київ : Видав. дім «Альтернативи», 1999. – 352 с.
  44. Українська архівна енциклопедія / Редколегія: І. Б. Матяш (голова) та ін. – К., 2008. – 882 с.
  45. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали / Упор.: В. С. Лозицький (голова) та ін. Редколегія: Ю. А. Левенець (співголова), В. А. Смолій (співголова) та ін. – К. : Парламентське вид-во, 2008. – 928 с. + 16 с. іл.
  46. Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918-1922): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко, Н. В. Кривець. – К. : Смолоскип, 2012. – 592 с.:іл.
  47. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України в м. Києві, ф. 3876, оп. 1, спр. 47.
  48. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 3956, оп. 2, спр. 44.
  49. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 4465, оп. 1, спр. 777.
  50. Центральний державний історичний архів України в місті Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 89.
  51. Центральний державний історичний архів України в місті Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 394.
  52. Центральний державний історичний архів України в місті Львові, ф. 348, оп. 1, спр. 641.
  53. Що діється в Українському науковому інституті в Берліні (Лист до редакції О. Скоропис-Йолтуховського) // Діло (Львів). – 1932. – 23 липня.
  54. Що діється в Українському науковому інституті в Берліні (Лист до редакції професора М. Фасмера. Берлін, 28 липня 1932 року) // Діло (Львів). – 1932. – 4 серпня.
  55. Яріш В., Сулима М. та ін. Українці в Берліні. 1918-1945. Пропам'ятний збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди З'їзду 5-го вересня 1981 р. в Шератон готелі в Торонто, Канада / Ред. Верига В. – Торонто, 1996. – 256 с.
  56. Das Landesarchiv Berlin und seine Bestände. Band 1. – Herausgegeben von Jürgen Wetzel. Redaktion Sigurd – H. Schmidt. – Berlin : Selbstverlag des Landesarchiv Berlin, 1992. – 608 s.
  57. Golczewski, Frank Deutsche und Ukrainer. 1914-1939. – Paderborn ; München ; Wien ; Zürich, 2010. – 1085 s.
  58. Kotowski, Albert S. «Ukrainisches Piemont»? Die Karpatenukraine am Vorabend des Zweiten Weltkrieges // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 2001. – H. 1. – S. 67-95.
  59. Kulinitich, Ivan Ukrainisch-deutsche Wissenschaftsbeziehungen in den Jahren 1922 bis 1932 // Deutschland – Sowjetunion. – Berlin, 1966. – S. 64-72.
  60. Kumke, Carsten Das Ukrainische Wissenschaftliche Institut in Berlin: Zwischen Politik und Wissenschaft // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1995. – Nr. 43. – S. 218-253.
  61. Landesarchiv Berlin. Bestand Magistrat der Stadt Berlin. Generalbüro. A Rep. 001-02, Nr. 890. – Ukrainisches Wissenschaftliches Institut in Berlin.
  62. Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26637. – Ukrainischer Verein für Rotekreuz – Hilfe – Leistungen (Hilfsverein für Ukrainische Flüchtlinge). 1924-1955.
  63. Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26739. – Verein zur Förderung der ukrainischen Wissenschaft und Kultur (Berlin). 1924-1955.
  64. Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 26467. – Ukrainische Gesellschaft in Berlin («Ukrains'ka Hromada v Berlini»). 1919-1955.
  65. Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 27159. – Ukrainische Nationale Vereinigung, Berlin. 1933-1970.
  66. Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 27458. – Verein der Ukrainer in Deutschland, e. V. Sitz in Berlin. 1921-1956.
  67. Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 27500. – Gemeinschaft ausländischer Studierenden an der Handels – Hochschule Berlin. 1928-1956.
  68. Landesarchiv Berlin. Bestand Amtsgericht Charlottenburg. Sonderinventar. Vereinregister. Rep. 42, Acc 2147, Nr. 27505. – Hauptgemeinschaft ausländischer Studierender. Sitz in Berlin. 1928-1956.
  69. Voigt, Gerd Das ukrainische wissenschaftliche Institut in Berlin 1926–1945 // Zur Ukrainepolitik des deutschen Imperialismus. – Jena, 1969. – S. 118-156.
  70. Zlepko, Dmytro Die Entstehung der polnisch-ungarischen Grenze (Oktober 1938 bis 15. März 1939). Vergangenheitbewältigung oder Großmachtspolitik in Ostmitteleuropa. – München, 1980. – 207 s.

РЕЦЕНЗЕНТИ: д.і.н., професор **Я. В. Верменич**, д.і.н., доцент **О. П. Тригуб**